

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Добринка Драгиева Парушева, ПУ “Паисий Хилендарски”, ФИФ / Институт за балканистика с център по тракология, БАН

за дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен *доктор* на Зорница Велинова Велинова-Тренчева на тема *Балканската столица като фермент на модерността: Белград и София (1878-1912)*

Дисертационният труд на Зорница Велинова-Тренчева представлява изследване на две балкански столици, Белград и София, в края на XIX и началото на XX век. Към тези два града докторантката подхожда като към модернизационен проект и по-точно като към “ферменти”, стимулиращи процеса на модернизация в двете съседни балкански страни. Тя обосновава този подход както със степента на урбанизация, така и с осъзнатата политическа роля на двата обекта на изследване. Вниманието е фокусирано не върху политическите аспекти на тяхното развитие, а върху социалната история. Разглеждането на Белград и София през тази призма само по себе си е предизвикателство за един млад изследовател; то става още по-сериозно, когато целта е да се сравнят основните характеристики в социално-икономическото развитие на тези столици.

Балканската столица като фермент на модерността: Белград и София (1878-1912) е дисертация, състояща се от въведение, шест глави, заключение и библиография, с общ обем от 239 страници. Във въведението (с. 2-9) са представени целите на изследването, използваните методи и е направен преглед на историографията и използваните източници. Гл. I (с. 10-34) ни предлага кратък исторически преглед на развитието на двата града преди 1878 г. и очертава сходствата между тях, без да пренебрегва и съществените различия, които оказват влияние върху по-нататъшното им развитие. В гл. II (с. 35-73) и в гл. III (с. 74-107) съответно се проследява демографското развитие на Белград и София и се очертава профила на професионалните занимания и социалния статут на техните жители. И двете глави се базират основно на данни, предоставени от националните статистики, и добре очертават основните тенденции, характерни за двата града. Именно тези данни позволяват на авторката да направи извода, че и Белград, и София преживяват своеобразна “политическа”, а не толкова

характерната за епохата индустриална урбанизация, както и да подчертае твърде сходната им социална структура. Съвсем логично следващата глава (с. 108-141) се занимава с икономическото развитие на двете столици и подчертава сходствата, но и принципните различия между тях. Гл. 5 (с. 142-181) анализира урбанистичните промени, т.е. промяната на градското пространство в резултат на прилагането на модерни градоустройствени принципи и оформянето на основните топоси на модерното време. Зорница Велинова-Тренчева не се ограничава само в публичното пространство, но “влиза” и в жилищата на столичаните на границата на двата века. Последната глава (с. 182-222) дискутира управлението на Белград и София и някои основни благоустройствени инициативи: водопровод, канализационна система, въвеждането и все по-широкото използване на електричеството. Както присъствието именно на разгледаните аспекти в дисертационния труд, така и отсъствието на други, не по-малко важни, е добре защитено от авторката. Отсъствието на сведения за това откъде са използваните илюстрации обаче е озадачаващо – както всички извори и литература са цитирани, така би трябвало да е изрично посочен и произходът на визуалния материал (а не само авторът, което е направено в единични случаи).

“Дали все пак са модерни столиците на Сърбия и България и доколко успяват да възприемат и излъчат модерните импулси на епохата?” (с. 225) Отговорът, който дисертантката ни предлага, е добре балансиран, струва ми се: независимо докъде стигат Белград и София по пътя на модернизацията, условията в тях им подsigуряват “демографска, икономическа, културна и изобщо цивилизаторска доминация над останалата част от страната” (с. 226) или с други думи ги натоварват с ролята на “фермент” на модерността (така, както е разбираан този термин в предложението на вниманието ни текст).

Поставянето на проблемите, които се дискутират в текста, на фона на социално-икономическото развитие на цялата страна – Сърбия и съответно България – е едно от предимствата на дисертацията. Това ни предлага една по-плътна картина и действително откроява особената роля на столичния град в двете балкански страни. Изложението би спечелило още повече, ако споменатото от мен в началото предизвикателство, възникващо от прилагането на сравнителен подход, бе посрещано по-често в текста, а не само в края на всяка глава, при това толкова за кратко. Давам си сметка обаче, че желанието ми за сравнение в хода на изложението е много по-трудно постижимо и изисква по-голям академичен опит. Именно поради това, въпреки бележката ми, намирам, че предизвикателството е успешно преодоляно. Имам предвид не

само самия текст на дисертацията, но и умелото използване на източниците при подготовката ѝ: логичното изобилие на голям обем архивен материал за София е балансирано с голям брой публикувани документи за Белград от разглеждания период.

Прилагането на сравнителния метод, според мен, е основният принос на Зорница Велинова-Тренчева. Докато за всяка една от двете балкански столици има монографични изследвания (повечето от тях посочени от авторката), нейната дисертация ни предлага липсващо до момента сравнение на основните характеристики в социалното и икономическото развитие на Белград и София за периода 1878-1912, през призмата на тяхната роля в модернизацията на Сърбия и България.

Изложеното накратко становище ми позволява да заключа следното:

Дисертационният труд на Зорница Велинова-Тренчева отговаря на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилник на СУ “Св. Климент Охридски”. Той показва, че докторантката притежава задълбочени теоретични знания и професионални умения по научната специалност история, в която демонстрира качества и умения за самостоятелно провеждане на научно изследване.

Представеният Автореферат отразява коректно съдържанието на дисертацията.

Поради това убедено давам своята положителна оценка за проведеното изследване, представено в дисертационния труд *Балканската столица като фермент на модерността: Белград и София (1878-1912)* и приложения автореферат, и предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен *доктор* на Зорница Велинова Велинова-Тренчева в област на висше образование: хуманитарни науки, професионално направление: 2.2. история и археология.

23 януари 2013

Пловдив

Подпис:

Д. Парушева